



Néhány gondolat az ügyész szerepéről a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt folytatott nyomozásokban, különös tekintettel a gyermek jogainak biztosítására

Some thoughts on the role of the prosecutor in investigations of
domestic violence and child endangerment offences, with a special
focus on ensuring the rights of the child

Hegyvi Viktória

Dr. vezetőhelyettes ügyész
Budapesti XI. és XXII. kerületi Ügyészség
hegyi.viktoria@mku.hu



Absztrakt

Cél: A kapcsolati erőszak és a kapcsolódó bűncselekmények közül a kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt indult nyomozások tapasztalatainak, a gyermek jogainak és védelmének biztosítására rendelkezésre álló néhány eszköz áttekintése.

Módszertan: A gyakorlati problémák áttekintése és összevetése a jogszabályban foglalt követelményekkel az áldozatok jogainak érvényesülése és a bizonyítékok összegyűjtése szempontjából.

Megállapítások: A törvényi tényállás megalkotása óta megismerve a büntetőeljárások e bűncselekmény jellegéből adódó specialitását, a nyomozó hatóság és az ügyészség folyamatosan alakítja gyakorlatát, illetve a jogalkotó is intézkedéseket tesz új büntetőeljárás módszerek jogi kereteinek megalkotására, amely a gyermek jogainak védelmét szolgálja.

Érték: A családon belüli erőszak specialitása és a sértettek különös sérülékenysége indokolja a gyakorlat folyamatos figyelemmel kísérését, a problémák szakmai megvitatását, a jó gyakorlatok közzétételét és a szoros szakmai együttműködés kialakítását, segítve ezzel a jogalkalmazók munkáját.

Kulcsszavak: kapcsolati erőszak, Magyarország, büntetőeljárás jog, nyomozás

Abstract

Aim: Providing an overview about the experiences related to the investigations of domestic violence and related crimes, such as felony of abuse of a minor, to give also a review of some available measures related to ensuring the rights and protection of children.

Methodology: To review and compare practical problems and their comparison with legal requirements for ensuring the protection of rights of victims and gathering evidence.

Findings: Since the legislative criteria related to felony of domestic violence entered into force, law enforcement officers have been able to learn more about the specialty of criminal proceedings arising from the nature of this specific crime. Therefore, the investigative authority and the prosecution service are constantly developing their practices. Legislators are also constantly taking measures creating new legal frameworks related to criminal proceeding with the aim of ensuring the rights of children.

Value: The specialty of felony of domestic violence and the particular vulnerability of victims give the specific reason for accompanying the practice with continuous attention, professional discussion of the problems, publication of good practices and forming close professional cooperation for facilitating the work of practitioners.

Keywords: domestic violence, Hungary, the law of criminal procedure, investigation

Bevezetés

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 212/A. §-ában került szabályozásra a kapcsolati erőszak bűncselekménye, e törvényhely 2013. június 30. napján lépett hatályba.

A családon belüli erőszak elsősorban kriminológiai fogalom, és a kapcsolati erőszak bűncselekményén kívül más bűncselekményeket is magában foglalhat, így például a kiskorú veszélyeztetésének büntettét, vagy a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekményeket is (Windt, 2020, Garai, 2019; 2017).

Hosszú utat tett meg a nyomozó hatóság és az ügyészség az „új” törvényi tényállás megjelenése óta a nyomozások szakszerű elvégzése érdekében, azért, hogy az eljárás a valóságghú tényállás és helyes jogi minősítés megállapításával,

és az elkövető büntetőjogi felelősségre vonásával végződjék. Ebben a mindennapi gyakorlatból fakadó tanulságok leszűrése mellett segítségünkre van a tudományos kutatómunka is, amely aktavizsgálatok alapján összegezte a jogalkalmazás tanulságait a gyakorlat számára is, útmutatóként szolgálva a hibák kiküszöbölésére (Garai, 2019).

Az út még nem ért véget, felismerve e bűncselekmények nyomozásának specialitását, egyre nagyobb hangsúlyt helyezünk a sértettek és ezen belül kiemelten a sértettek különösen sérülékeny csoportja, a gyermek jogainak biztosítására és az áldozatvédelem hatékony megvalósítására. Ennek során elengedhetetlen a hatóságok közötti együttműködés, a multidiszciplináris szemlélet, a speciális képzés és a jogokon alapuló megközelítés.¹

Ebben a beszámolóban elsősorban a gyermekeket is érintő kapcsolati erőszak bűncselekménye, és az ezzel halmazatban megállapítható kiskorú veszélyeztetésének büntette miatti nyomozás és annak felügyelete néhány gyakorlati problémáját ismertetem. Azt vizsgálom, hogy a hatóságok közötti együttműködés és az ügyészi felügyelet hogyan segítheti a nyomozás eredményességét, milyen új lehetőségek lehetnek a gyermekek jogainak biztosítására. Tapasztalataim helyi szintűek, az ügyészségünk két budapesti rendőrkapitánysággal dolgozik szoros szakmai együttműködésben.

Büntetőeljárási érdek, a gyermek érdeke

A büntetőeljárásban részt vevő szereplők közül az ügyészség az, amely a nyomozás elrendelésétől az ítélet jogerőre emelkedéséig és azon is túl, a büntetés végrehajtásával összefüggésben is feladatokat végez.

Az ügyésznek kiemelkedő szerepe van abban, hogy a sértetteket mintegy végig kísérve az eljárásban, biztosítsa azoknak az áldozatvédelmi elveknek az érvényesülését, amelyek nem csak az újratraumatizálás elkerülését szolgálják, de bűncselekmény okozta ártalmakból való felépülést is.

A sértett érdeke és a bűnüldöző szervek érdeke valójában egy irányba mutat.

A büntetőügyekben eljáró ügyész alapvető feladata a nyomozás során annak biztosítása, hogy egy jól megtervezett, hatékony nyomozás felügyeletével, irányításával elegendő bizonyíték álljon rendelkezésre a vádemeléshez és a bántalmazó elkövető elítéléséhez.

Alapvető büntetőeljárási érdek, hogy legyen a bíróság előtt felhasználható bizonyíték, a kapcsolati erőszak bűncselekmény jellegénél fogva elsősorban

¹ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról.

tanúvallomás. Ezekben az ügyekben, ha a sértett tizennyolc éven aluli, alapvető követelmény a soron kívüli eljárás. A feljelentés és a tanúkihallgatás közötti rövid idő megkönnyíti a sértett és különösen a gyermek számára, hogy emlékezzen a részletekre, ezáltal javítva a vallomásának minőségét. Egyúttal csökkenhet annak a kockázata, hogy a hozzátartozó részéről – legyen az a terhelt vagy más családtag – „nyomás alá” kerül a sértett, és végül nem mondja el a vele történeteket.

Ha az elkövető a sértett hozzátartozója, és a tanúként kihallgatandó személyek egy része is a családi, ismeretségi körből kerül ki, a gyermek megfélemlítéssel, befolyásolással, megtorlással nézhet szembe, különösen akkor, ha közös háztartásban él az elkövetővel.

A tanúvallomás alapja lehet a gyanúsításnak és egyúttal személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésnek (távoltartás, bűnügyi felügyelet, súlyosabb esetben letartóztatás) is, amely a sértett védelmét, biztonságát is szolgálhatja az esetleges bűnisméltés és befolyásolás megakadályozása érdekében.

Ugyanakkor fontos áldozatvédelmi és gyermekvédelmi érdek is az eljárás elhúzódásának elkerülése², amely károsan hat a sértettre/gyermekre, mert bizonytalanságban tartja, illetve akadályozza a traumafeldolgozást. A gyermek akkor nyer megnyugvást, amikor az eljárás eredményesen befejeződik, továbbá a gyermek állapotának korai felmérése lehetővé teszi a terápiás szolgáltatások mielőbbi megkezdését. A soron kívüli eljárás a gyermekközponturni igazságszolgáltatás egyik alapelve is.

Ezért elvárható, hogy a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható megelőző távoltartás (nem hosszabbítható) hatvan napos határideje alatt³ megtörténjen a megalapozott gyanú közlése, hogy a büntetőeljárásban kezdeményezhesse az ügyész a távoltartást, vagy akár súlyosabb személyi szabadságot korlátozó bírói engedélyes kényszerintézkedést a gyanúsítottal szemben, a sértett további védelme érdekében.

Az utóbbi évek pozitív fejlődésének eredménye, hogy a kapcsolati erőszak miatti bejelentések nyomán tett rendőri intézkedésként egyre növekvő számban kerül sor hetvenkét órára az ideiglenes távoltartás elrendelésére, és a sértett nyilatkozik a megelőző távoltartás indítványozására.⁴ Amennyiben a gyermek súlyos veszélyeztetettsége is felmerül, ideiglenes elhelyezésről is döntés születik.⁵ A bejelentés esetén a rendőrfőnököknek meg kell tenniük az elsődleges

2 Be. 79. § (1) bekezdésének b) pontja szerint: a büntetőeljárást soron kívül kell lefolytani, ha abban tizennyolcadik életévét be nem töltött sértett vesz részt.

3 A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény 13-16. §.

4 2009. évi LXXII. törvény 6. §.

5 A gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 72. § (1) bekezdés.

„védelmi” intézkedéseket, és adatot gyűjtenek már a helyszínen, amelyek alapján lehet dönteni a nyomozás elrendeléséről.

Az ügyész feladatai közé tartozik a nyomozás felügyelete során annak vizsgálata is, hogy a nyomozó hatóság eleget tesz-e a soron kívüliség követelményének. A nyomozó hatóság köteles a nyomozás elrendeléséről az ügyészt huszonnégy órán belül értesíteni. Ha az eljárásban gyermek is érintett, indokolt hat hónavnál rövidebb iratbemutatót előírni a nyomozó hatóságnak az értesítés ügyészségre érkezését követően, így az ügyész sűrűbben tájékozódhat a nyomozás menetéről.⁶

A gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok és az ügyészségen belüli szakágak közötti együttműködés szerepe a nyomozásban

Az Egyesült Nemzetek Szövetségének Gyermek jogairól szóló Egyezménye⁷ (Gyermejjogi Egyezmény), amely a legáltalánosabban elfogadott emberi jogi egyezmény a világon, tartalmazza, hogy a gyermeket megillető különleges védelem területei közé tartozik az erőszak minden formájától, támadástól, fizikai és lelki durvaságtól, rossz bánásmódtól való védelem, a részes államok megtesznek ezért minden arra alkalmas törvényhozási és közigazgatási intézkedést, hogy a gyermeket ezektől megvédjék. Ezek a védelmi intézkedések, szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, vizsgálatához és kezeléséhez, szükség szerint e körbe tartozik a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárás.⁸

Ennek biztosítására a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) és az annak végrehajtására szolgáló jogszabályok meghatározzák a gyerekvédelmi ellátórendszerben dolgozó és a gyermekkel kapcsolatba kerülő más szakemberek feladatait a gyermeki jogok érvényre juttatása érdekében. A gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése céljából működtetett gyermekvédelmi jelzőrendszer ennek fontos eleme, egyik szereplője pedig a rendőrség és a bíróság mellett az ügyészség. A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai kötelesek egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni.⁹

6 Be. 351. § (2) bekezdés, Be. 26. § (1) bekezdés i) pont.

7 Kihirdette az 1991. évi LXIV törvény.

8 19. cikk.

9 Gyvt. 17. § (1) és (4) bekezdése.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai nem azonos gyakorisággal jelennek meg a család, illetve a gyermek életében. Figyelemmel arra, hogy a büntetőjog a gyermeki jogok védelmének záróköve és a legsúlyosabb jogsérelmek esetén használható eszköz, mondhatni, hogy az ügyészség az utolsó védvonal. Ezért, bár nincs napi vagy rendszeres kapcsolatban a családdal, a gyermekkel, de olyan, a gyermeket érintő fontos információk birtokába juthat a büntetőügyekből – ezek számos esetben nem is a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt indulnak –, amelyek indokolják a gyermekvédelmi jelzés vagy a hatósági intézkedés megtételének kezdeményezését.

Kiemelendő e vonatkozásban, hogy az ügyészségen belül a szakágak közötti együttműködésnek is nagy jelentősége van.

A büntetőügyekben eljáró ügyész feladata a nyomozás felügyelete, irányítása és a vádemelés.¹⁰ A közérdekvédelmi ügyész közreműködik a kiskorúak jogainak érvényre juttatásában, és eljár a szükséges gyermekvédelmi intézkedések megtétele érdekében.¹¹

A bíróság megelőző távoltartás tárgyában hozott polgári jogi határozatot és a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet a közérdekvédelmi feladatot ellátó ügyésznek megküldi, aki továbbítja azokat a büntetőügyben eljáró ügyésznek. Az iratokból megállapítható, ha van kiskorú gyermek (rendszerint több tizenkét éven aluli), akinek védelmére szintén elrendelte a bíróság a megelőző távoltartást. A bírósági meghallgatáson tett sértetti nyilatkozatból is információt lehet nyerni a gyermek veszélyeztetettségével kapcsolatban, hiszen a megelőző távoltartásról rendelkező bíró szükségképpen ezt is vizsgálja az egy háztartásban élő gyermekek vonatkozásában akkor is, ha a lelki vagy testi bántalmazás közvetlenül „csak” a szülő vagy más hozzátartozó ellen irányul. Így az ügyész a bejelentést követően, rövid időn belül, akár még a sértett tanúkihallgatása előtt olyan információhoz jut, amellyel segítheti a nyomozó hatóságot a tanúkihallgatás teljesítésében, a bizonyítás irányának meghatározásában.

Az ügyész a gyermekvédelmi jelzést haladéktalanul megteszi a gyermekjóléti szakszolgálatnak, vagy a gyermek bántalmazása, súlyos elhanyagolása esetén hatósági intézkedést kezdeményez, függetlenül attól, hogy ezt a rendőrség vagy más hatóság megtette-e. Az intézkedések megtételéről az ügyész a gyermekjóléti szakszolgálattól vagy gyámhivataltól tájékoztatást kap, az abban foglaltak, például a környezettanulmány adatai is, támpontok lehetnek a nyomozás lefolytatásához.

10 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás a az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról 1. §.

11 3/2012. (I. 6.) LÜ Utasítás az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól 1. § f) pont.

A jelzésre vagy hatósági eljárás kezdeményezésére adott választ a büntető ügyben eljáró ügyész megküldi a közérdekvédelmi ügyésznek esetleges további intézkedés szükségességének megvizsgálása érdekében.¹²

A gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének szükségességét mutatja, hogy sok esetben az ügyészség helyez újra látókörbe családokat a gyermekvédelem számára, hiszen tipikus, hogy a bántalmazók igyekeznek kivonni magukat a gyermekjóléti szolgálat ellátása vagy a gyermekvédelmi intézkedés hatálya alól a család tartózkodási helyének gyakori változtatásával. Ugyanakkor így derülhet fény arra, hogy a kezdetben egyszeri vagy alkalmi bántalmazásnak tűnő cselekmény valójában egy hosszabb ideje tartó folyamat része, és az ország több pontján történt már intézkedés a gyermek vonatkozásában, amely megállapozhatja a súlyosabb minősítést, testi sértés helyett kapcsolati erőszak büntetetté és kiskorú veszélyeztetettségének büntetetté.

Kapcsolati erőszak és kiskorú veszélyeztetésének büntette, az elsődleges intézkedések jelentősége

A gyermek rendszeres verbális vagy fizikai bántalmazása veszélyezteteti testi, érzelmi, erkölcsi fejlődését, ezért alkalmas a kiskorú veszélyeztetése büntetének megállapítására, azonban csak a közelmúltban kezd szélesebb körben alkalmazást nyerni, hogy a gyermek hozzátartozójának, tipikusan az egyik szülőjének vagy testvérének a gyermek jelenlétében történő rendszeres szóbeli és/vagy fizikai bántalmazása is ugyanilyen veszélyeztető körülmény (Garai, 2019).

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság által kiadott, a gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elveket és módszertant rögzítő Módszertani Útmutató szerint, ha a hozzátartozók közötti erőszaknak a gyermek is szemtanúja, azt úgy kell tekinteni, hogy a gyermek is veszélyeztetett, mintegy a bántalmazás ellene is irányul.

Nagyon fontos, hogy a nyomozó hatóság azonosítani tudja a gyermekbántalmazási kategóriákat, hiszen ez meghatározza a feljelentés, bejelentés elintézését és az elvégzendő nyomozási cselekményeket.

A gyermek jelenlétében történő erőszakos, durva, támadó magatartás az érzelmi elhanyagolás kategóriájába tartozik, és az ilyen veszélyeztető magatartásra

12 Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (Ütv.) 2. § (1) bekezdésének h) pontja, az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás 70/B. § (1) bekezdése.

utaló adatok megalapozzák a gyermekvédelmi jelzést és a nyomozás során a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény vizsgálatát.

A rendelkezésre álló információk a büntetőeljárás kezdetén igen töredékesek. A büntetőügy tipikusan egy bejelentés nyomán teljesített rendőri intézkedéssel vagy feljelentéssel indul, ahol az egyik szülő (eseteink elsöprő többségében az anya) arról számol be, hogy a házastársa vagy élettársa bántalmazta, ezért rendőri intézkedést kér vagy a rendőrségen feljelentést tesz.

Szakszerűtlen az eljárás, ha a nyomozó hatóság tanúvallomásban annyit rögzít, amit a feljelentő vagy sértett szülő „magától” elmond, és nem törekszik feltárni megfelelő kérdésekkel és további adatgyűjtéssel, hogy a bántalmazás rendszeres és tartós-e, ezáltal a kapcsolati erőszak fogalmi körébe vonható-e. Ennek azért is van jelentősége, mert a rendszeresen elkövetett könnyű testi sértés vagy tetteges becsületsértés esetén a cselekmény közvéderre üldözendő. A bírói gyakorlat szerint már két ilyen cselekmény megállapítása esetén is vizsgálható és megállapítható a rendszeresség.¹³ Ehhez nem feltétlenül szükséges a nyomozó hatóság által korábban rutinszerűen kért látlelet, orvosi okirat sem, ha egyébként a sértett szavahihetőségét illetően ésszerű kétely nem merül fel. A bántalmazást elszenvedett sértettek nagy része egy vagy több kiskorú gyermeket nevel, sokszor fizikailag lehetetlen számukra a bántalmazást követően orvoshoz fordulni a kisebb sérülések ellátása vagy jövőbeni igazolása céljából. Indokolt soron kívül tanúként kihallgatni a családdal, a kiskorú gyermekekkel kapcsolatban álló jelzőrendszeri tagokat, így a védőnőt, gyermekorvost, családsegítőt, pedagógust.

Ezek elmaradása azt eredményezi, hogy a nyomozó hatóság magánindítvány megtételére nyilatkoztatja a felnőtt sértettet, majd könnyű testi sértés vétsége miatt magánvádas eljárásra továbbítás céljából küldi meg az iratokat az ügyésznek. Az ügyész az iratokat visszaküldi a nyomozó hatóságnak, amennyiben olyan utalásokat tartalmaz a sértetti nyilatkozat, amely a rendszerességre vagy más, a súlyosabb bűncselekmény gyanújának megállapítására adhat alapot. Azonban ez nyilvánvalóan idővesztéssel jár, amely azt eredményezheti, hogy a bántalmazás, fizikai támadás sokkjából „magához tért”, lelkileg és sok esetben egzisztenciálisan is kiszolgáltatott helyzetben lévő sértett, akit az elkövető közben különböző eszközökkel bír a kapcsolatban maradásra és a hallgatásra, emberileg érthető okból már vonakodik együttműködni a nyomozó hatósággal, és ismételten tanúvallomást tenni, hozzáátéve, hogy mentességi joga miatt erre nem is kötelezhető.¹⁴

13 17/2017. számú büntető elvi határozat.

14 Be. 171. §.

Tisztában kell lenni a bántalmazó kapcsolat jellemzőivel, az elkövető és a sértett speciális, különböző függőségekre épülő viszonyával és az ezzel járó kiszolgáltatott helyzettel, különösen akkor, ha a büntetőeljárás során továbbra is egy háztartásban élnek.

A gyermek áldozat biztonsága különösen fontos egy olyan büntetőeljárásban, ahol hozzátartozó vagy szülő a büntetőeljárás alá vont személy. Ilyenkor a hatóságoknak gondosan mérlegelni kell, hogyan tudják garantálni, hogy a gyermek befolyásmentesen, megfélemlítés és megtorlás nélkül tehessen tanúvallomást.¹⁵

Ezért kiemelten fontos már az eljárás kezdetén egy olyan támogató rendőri magatartás, amely feltárni törekszik a cselekménysorozatot, megteszi a sértett védelmére szolgáló intézkedéseket, és soron kívül elvégzi azokat az eljárási cselekményeket, amelyek az elkövető gyanúsításához vezetnek.

A nyomozó hatóságnak minden esetben vizsgálnia kell, hogy a kiskorú gyermek tanúja-e a szülőt ért rendszeres bántalmazásnak. A gyermekek életkora, vagy az, hogy a bántalmazás milyen napszakban történik, hogy a gyermekek az anya gondozása alatt állnak egész nap, mind utalhatnak arra, hogy a gyermek észlelheti-e a rendszeres verbális erőszakot, megalázó bánásmódot, fizikai bántalmazást. Szomorú tapasztalat, hogy minél nagyobb a gyermekek száma és alacsonyabb az életkoruk, a sértett szülő annál kiszolgáltatottabb és annál kevesebb lehetősége van azon lépések megtételére, amelyek a bántalmazás megszüntetéséhez vezetnek. Ezért különösen fontos ilyen esetekben az aktív együttműködés az igazságszolgáltatási és a gyermekvédelmi szervek között.

A gyakorlat egységesítése, az ügyész jelenléte az eljárási cselekményen, multidiszciplináris megoldások

A büntetőeljárási törvény a nyomozást két részre osztja: felderítési szakra, amely a megalapozott gyanú közléséig tart, és vizsgálati szakra, amely a vádemeléssel fejeződik be. A törvény e szakoknak megfelelően elkülöníti az ügyész jogait az eljárásban.¹⁶

A felderítési szakban az ügyész felügyeleti jogkörében alapvetően a nyomozás törvényességét ellenőrzi, a nyomozó hatóság önállóan nyomoz a megalapozott gyanú közléséig, és legalább hat havonta, beszámoló megtétele mellett, bemutatja az ügyésznek az iratokat. Az ügyész a megalapozott gyanú közlése után lesz irányítója a nyomozásnak, s adhat utasítást nyomozási cselekmény

15 A Gyermekjogi Egyezményhez fűzött 14. számú Általános kommentár 75-76. pont.

16 Be. 348. § (1)-(4), Be. 26. §.

elvégzésére. A felderítési szakban az ügyész megállapítva az esetleges törvénysértést annak orvoslására hívhatja fel a nyomozó hatóságot. Törvénysértésnek értékelendő az is, ha a nyomozó hatóság elmulasztja a tényállás tisztázásához szükséges nyomozási cselekményt. Az ügyész azonban előírhatja a nyomozási iratok gyakoribb bemutatását is, és már a felderítési szakban is jelen lehet eljárási cselekménynél.¹⁷

A kapcsolati erőszak sértettjei újratraumatizálásának elkerülése érdekében elengedhetetlen a megtervezett nyomozás és a jól előkészített tanúkihallgatás. Különösen gyermekek esetében nem helyeselhető az a gyakorlat, hogy a nyomozó hatóság elvégzi a tanúkihallgatást, majd az ügyész utólag azt hiányosnak tartva újabb, folytatólagos tanúkihallgatást kezdeményez.

A nyomozó hatóság önálló nyomozását segíthetné olyan, az ügyészség és a nyomozó hatóság együttműködésével kidolgozott bűncselekmény-specifikus nyomozási protokoll, amely útmutatóul szolgálna a nyomozási cselekmények elvégzése sorrendjének meghatározásában, azok előkészítésében és lefolytatásában. Ez elősegítené a szakszerű nyomozás teljesítését és a gyermek jogainak következetes és szisztematikus biztosítását, az egységes gyakorlatot, és a jogokon alapuló szemlélet adta elvárások teljesülésének folyamatos ellenőrzését a büntetőügyekben eljáró hatóságok mindennapi működésében. Ez tartalmazhatna olyan eljárásokat, rutinokat vagy ellenőrző listákat is, amelyek biztosítják, hogy minden nyomozásban felmérjék, meghatározzák és figyelembe vegyék a gyermek legjobb érdekét. Az ügyész felügyeleti jogkörében folyamatosan figyelemmel kísérné a protokoll betartását.

Jó példaként említhető az országos rendőrkapitány 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítása, amely meghatározza a gyűlölet-bűncselekmények kezelésével összefüggő rendőrségi feladatokat a rendőri tevékenység egységes végrehajtása érdekében. Az utasítás tételesen sorolja fel az egyes rendőri szintek tennivalóit a helyszíni intézkedéstől a szakmai irányításig. Pontos fogalmi meghatározásokat ad, és előírja az intézkedő rendőr számára az áldozatot támogató kommunikációt, a sztereotíp, előítéletet hordozó vagy az áldozat hibáztatására utaló szavak és kifejezések használatának tilalmát is.¹⁸

A nyomozás szervezethez tartozó, az eljárási cselekmények megtervezettségének és gyermekközpontú módon történő megvalósításának biztosítására továbbá érdemes az ügyészi jelenlétet gyakoribbá tenni, legalább a tizennégy éven aluli gyermekek tanúkihallgatásán, elkerülve ezzel a többszöri kihallgatást.

17 Be. 26. § (1) bekezdésének i) pontja.

18 2-16. pont.

A büntetőeljárás törvény 2021. január 1. napján hatályba lépett módosító rendelkezése¹⁹ lehetővé teszi, hogy a nyomozó hatóság a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárás cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző szaktanácsadó közreműködésével hajtsa végre. A gyermekvédelmi szakszolgáltatás az elhanyagolt és bántalmazott, közülük is elsősorban a szexuálisan bántalmazott gyermek vizsgálatát és terápiáját végző szolgáltatást, valamint – hivatalos szerv megkeresésére – az érintett gyermek meghallgatását elősegítő szolgáltatást működtet, amelynek során a gyermekvédelmi szakszolgáltatás együttműködik a megkereső szervvel. A nyomozó hatóság által kötött együttműködési megállapodás alapján ezek a szolgálatok kihallgató helyiségként működhetnek.

A büntetőeljárás törvény szerint eljárási cselekményt csak a nyomozó hatóság tagja, ügyész vagy bíró végezhet. A gyermekvédelmi eljárás keretében lefolytatott meghallgatás okirati bizonyítékként használható fel.²⁰ A szakértőként vagy szaktanácsadóként közreműködő személy a hatóság irányításával folytatja a tanúkihallgatást, a hatóság tagja és a szakértő vagy szaktanácsadó között egy módszertani útmutató²¹ szerinti kommunikáció folyik, amely útján a hatóság tagja biztosítja, hogy a büntetőeljárásnak megfelelő lényeges kérdéseket a közreműködő feltegye, illetve a bizonyítási szempontból lényeges kérdések tisztázásra kerüljenek.

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok kebelében működnek hálózatba kapcsolódóan – az izlandi eredetű elnevezéssel – Barnahus (Gyermekház) meghallgató házak. Először 2016-ban Szombathelyen nyílt meg ilyen szolgálat, 2021. június 10-én pedig Debrecenben, s tervezett a nyitás Gyulán és Budapesten, a cél pedig az országos hálózat kiépítése.

A modell rugalmasan adaptálható, különböző nemzeti szabályozásoktól függetlenül alkalmazható úgy, hogy megfeleljen a jogi és igazgatási kultúrának, szabályozási környezetnek. Az általánosan kialakított előírások tíz olyan jó gyakorlatot mutatnak be, amellyel létrehozhatnak egy olyan közös, operatív, ellenőrizhető keretrendszert, amely lehetővé teszi a bíróság előtt felhasználható tanúvallomás felvételét, és biztosítja a gyermek védelméhez és segítségnyújtáshoz való jogait a kihallgatások számának minimalizálásával, és a gyermekkel a büntetőeljárás

19 Be. 87. § (1) bekezdés b) bb).

20 Be. 167. § (1).

21 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, ORFK Büntügyi Főigazgatóság Módszerleírás a különleges bánásmód keretei között szaktanácsadó közreműködésével végrehajtott eljárási cselekmények rendőrségi alkalmazásához.

során kapcsolatba kerülő különböző szakemberek együttműködésének elvén működő központ létrehozásával megakadályozza a gyermek ismételt traumatizálódását.²² E modell elemeinek adaptálása a magyar büntetőeljárás rendszerbe a fenti törvénymódosítással megkezdődött és jelenleg is folyamatban van.

2021. január 27-én a Budapesti Rendőr-főkapitányság és a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat együttműködési megállapodást kötött egy gyermekbarát kihallgatóközpont működtetéséről, amelynek célja és feladata elősegíteni a bántalmazott és különösen a szexuálisan bántalmazott gyermekek vallomástételét, elkerülve a többszöri kihallgatást. Egyszerre kíván közreműködni a bizonyítékok nyújtásában és a gyermek testi lelki és szellemi egészségének megtartásában, helyreállításában.

Az ügyész úgy lehet jelen az eljárási cselekményen, hogy a monitoring szobában figyeli a rendőr, szaktanácsadó által történő kihallgatást, így a gyermek csak egy szakemberrel találkozik fizikailag a kihallgató helyiségben.

Ezek a kihallgató helyiségek, kihallgatási modellek lehetővé teszik, hogy a nyomozó hatóság, az ügyész és a különböző tudományok képviselői (orvosszakértők, gyermekpszichológusok) összehangoltan és multidiszciplináris módon vegyenek részt a bizonyítási eljárásban. Ehhez azonban elengedhetetlenül szükséges a rendőr, a pszichológus és az ügyész speciális képzése is. E vonatkozásban mind a rendőrségen, mind az ügyészségen történtek intézkedések a szaktanácsadói tevékenység törvénybeiktatása óta. Az ORFK Bűnügyi Főigazgatósága megkezdte a szaktanácsadók kiképzését és egy posztgraduális képzés megtervezését, valamint a gyermek tanúkenti kihallgatása témájában szakmai napot is tartott szakmai továbbképzés keretében a Fővárosi Főügyészségen.²³

Zárógondolatok

A gyermekek a kapcsolati erőszak sértettjeinek különösen sérülékeny és kiszolgáltatott csoportját alkotják.

A fenti jogalkotási folyamatok a gyermekbarát igazságszolgáltatás teljes körű gyakorlati megvalósulásának nagyon fontos lépését jelentik. Rajtunk, jogalkalmazókon múlik, hogyan tudjuk ezeket a gyermek legfőbb érdekének érvényre juttatásánál felhasználni, és a meglévő lehetőségeket tartalommal kitölteni úgy, hogy a gyermeket ne távol tartsuk a büntetőeljárástól, hanem a meghallgatáshoz

22 Európai Barnahus Minőségi Előírások.

23 A gyermek tanúkenti kihallgatása, szakmai továbbképzés ügyészeknek, 2022. május, Budapest, Fővárosi Főügyészség.

való jogát biztosítva, egyéni szükségletei figyelembevételével teljes biztonságot nyújtva végig kísérhessük rajta.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása szerint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás alapeleme a különleges egészségügyi szolgáltatás, a megfelelő szociális és terápiás intervenciók programok, amelyeket ingyenesen kell biztosítani az erőszak áldozatai és esetleg a gyermek szülőjének számára, és e szolgáltatások elérhetőségéről haladéktalanul, megfelelő módon tájékoztatni kell a gyermeket és gondviselőjét.

Emellett a büntetőügyben eljáró szakemberek feladata a gyermek támogatása a büntetőeljárásban, garantálva biztonságát és megfelelő tájékoztatását, egyéni szükségleteinek figyelembevételét. Amennyiben a sértett biztonságban érzi magát, és azt érzi, hogy számíthat a hatóság segítségére, a nyomozás is sikerrel járhat, hiszen részletes tanúvallomást lehet beszerezni. A gyermek érdeke tehát találkozik a hatóság érdekével, ami a büntetőeljárás eredményessége és az elkövető elítélése, a bántalmazás megszüntetése.

A büntetőeljárás megindulását követően szükséges lenne megkezdeni a traumafeldolgozást szolgáló terápiát, vagy pszichológus, egyéb mentálhigiénés szakember által nyújtott szolgáltatáson való részvételt. Azonban ezt össze kell hangolni a nyomozás során tervezett eljárási cselekményekkel, hogy a nyomozás sikerét ne veszélyeztesse. A gyermek által elmondottak alapvető fontosságúak lehetnek, de meg kell akadályozni, hogy egy nem megfelelő beavatkozással torzuljon a gyermek tanúvallomása.

Ezért szükséges a jövőben az intézmények összehangolt együttműködése, a nyomozati szervek és a terápiás szolgáltatások közötti együttműködés, amely mind a nyomozás sikerének, mind pedig az áldozat felépülésének garanciája lehet.

Felhasznált irodalom

A Gyermekjogi Egyezményhez fűzött 14. számú Általános Kommentár (2013) a gyermek mindenkinek felett álló érdekének elsődleges szempontként történő figyelembevételét előíró jogról CRC/CGC/14.

A gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elveket és módszertant rögzítő Módszertani Útmutató, Emberi Erőforrások Minisztériuma, Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról 2010. november 27.

- Garai R. (2017). A kapcsolati erőszak dilemmái. Tények és tévhitek a gyakorlatban. In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 54.* (pp. 181–196). Országos Kriminológiai Intézet.
- Garai R. (2019). A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata a jogerős ítéletek tanulságai. In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 56.* (pp. 30–47). Országos Kriminológiai Intézet.
- Multidiszciplináris és Intézmények közötti megoldások az erőszak kiskorú áldozatai és tanúi számára, Az Európai Barnahus Minőségi Előírások PROMISE Program 2017
- Windt Sz. (2020). Az emberkereskedelem és a családon belüli erőszak hasonlóságai és különbségei. *Belügyi Szemle*, 68(12), 105–117. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.12.5>

Alkalmazott jogszabályok

- 12/2018. (VI.12.) IM rendelet az egyes büntetőeljárás cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról
1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
- 1997.évi XXXI. törvény a gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról
2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról
2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről
2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyési feladatokról
- 3/2012. (I.6.) LÜ Utasítás az ügyészség közérdekvédelmi tevékenységéről
- 30/2019. (VII.18.) ORFK utasítás a gyűlölet-bűncselekmények kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Hegyvi V. (2022). Néhány gondolat az ügyész szerepéről a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt folytatott nyomozásokban, különös tekintettel a gyermek jogainak biztosítására. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1613–1626. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.2>